

Методичний посібник

Інклюзивний кіномистецький воркшоп

Зірки на Землі

Київ-Львів, 2021

Проект «Зірки на Землі» підготовлено за підтримки Українського культурного фонду. Позиція Українського культурного фонду може не збігатись із думкою авторів.

Український культурний фонд — державна установа, створена у 2017 році як нова модель надання на конкурсних засадах державної підтримки та промоції ініціатив у сфері культури та креативних індустрій. Діяльність Фонду, відповідно до чинного законодавства, є невід’ємною частиною політики і визначених пріоритетів діяльності Міністерства культури та інформаційної політики України.

сайт: ucf.in.ua

facebook: www.facebook.com/ucf.ua

ЗМІСТ

Короткий опис проекту

Напрямки воркшопу

Цільова аудиторія воркшопу

Спостереження, як інструмент виміру результатів проекту

Діагностика психоемоційного стану дітей

Робота над графіком проведення занять

Приклади занять

Результати воркшопу

Висновки

Додатки

Додаток 1. Приклад опитувальника для батьків перед початком воркшопу.

Додаток 2. Приклад опитувальника для батьків після проведення воркшопу.

Додаток 3. Приклад психодіагностичних малюнків дітей на початку, всередині та в кінці воркшопу (на прикладі малюнку однієї дитини).

Про авторів

Короткий опис проєкту

«Зірки на Землі» — це соціально-культурний проєкт, який має на меті проведення інклюзивного кіномистецького воркшопу для дітей з особливими освітніми потребами та нормотипових дітей, для дослідження впливу методів арттерапії на таких дітей, спостереження за змінами у психоемоційному стані дітей, та групування набутого досвіду для інших інклюзивних організацій чи установ.

Також в основу проєкту закладена думка про те, що застосування арттерапії, як духовної складової розвитку дітей з особливостями розвитку, є не менш важливим для соціалізації та інтеграції таких дітей у суспільство. Адже у соціально-педагогічній роботі арттерапія може стати тим ресурсом, який забезпечує найкращі умови для формування ціннісного ставлення до власного життя у дітей з особливостями розвитку через використання світоглядно-ціннісного потенціалу мистецтва.

Загалом до проєкту було залучено 16 дітей: 8 дітей з особливими освітніми потребами та 8 нормотипових дітей.

Нозологія захворювань: порушення опорно-рухової системи, затримка психічного розвитку, інтелектуальна недостатність, порушення слуху та мовлення, синдром Дауна.

Основні напрямки воркшопу: акторська та сценарна майстерність, музика, анімація, прикладне мистецтво та живопис. Поєднання цих предметів мало фактичний результат – створений разом із дітьми 3-хвилинний мультфільм. Загальна тривалість воркшопу: 90 годин.

Протягом реалізації проєкту було проведено 3 діагностичні заміри психоемоційного стану всіх дітей. Більш детальні спостереження за поведінкою, взаємодією дітей були реалізовані через ведення щоденників спостережень викладачів, методичного керівника та психолога.

На основі отриманих даних та у відповідності до поставлених завдань дослідження було розроблено модель втілення арттерапевтичного підходу до дітей з особливостями розвитку.

Визначено та обґрунтовано умови реалізації подібних проєктів для соціалізації дітей з особливостями розвитку засобами арттерапії, а саме:

- формування у дітей адекватного ставлення до власного образу «Я» засобами арттерапії;
- формування системи ціннісних установок засобами арттерапії;
- формування у дітей системи знань смисложиттєвого характеру засобами арттерапії;
- формування у дітей з особливостями розвитку умінь ефективної життєвої самореалізації та соціальної взаємодії з іншими дітьми та дорослими.

Для поширення інформації та додаткового впровадження подібних кіномистецьких воркшопів, зокрема у роботу з дітьми з особливими освітніми потребами, було відзнято документальний фільм про перебіг та реалізацію проєкту, до складу якого увійшов мультфільм, створений дітьми під час воркшопу.

Вся методологія викладена у методичному посібнику і готова як модель втілення у будь-яких закладах інклюзивної освіти.

Напрямки воркшопу

1. Акторська майстерність (серія вправ з акторської майстерності, історії театру, гри актора, підготовка до озвучення персонажів мультфільму)

Акторську майстерність як один із напрямків було обрано, оскільки на цих заняттях дитина незалежно від свого фізичного та інтелектуального стану може розширювати коло спілкування з іншими дітьми, тренуватися висловлювати свою думку та не соромитися проявляти себе.

Важливо, що діти вчаться розрізняти свої емоції та емоції близьких, це корисно для формування емпатії, яка у дітей особливо розвинена.

Робота з тілом, пластика, фантазія – дозволяють відчувати своє тіло та керувати ним, а також тренують м'язи і зміцнюють їх.

Уява, пам'ять, моторика – це важливі складові, завдяки яким під час вправ з акторської майстерності відбувається поведінкова та частково фізіологічна (залежно від нозології конкретної дитини) корекція, розвиваються та вдосконалюються ці механізми.

Завдання, які можуть бути реалізовані:

- колективна, групова робота дітей,
- узгодженість дій дітей під час виконання вправ,
- навички управління увагою та фокусом,
- розвиток фантазії та вміння створювати сюжети.

2. Музика (знайомство з інструментами народів світу, спільна гра на різних нетипових інструментах, запис звуків та мелодій для мультфільму)

Використання музики, як засобу розвитку і корекції дитячого організму, надзвичайно важливе для забезпечення нормалізації життєдіяльності дітей з особливостями розвитку і головне: формує стійкий інтерес до прекрасного виду мистецтва – музики.

Завдання насамперед розглянути музику, як засіб, що впливає на всі основні сфери дитини (фізичну, психічну та розумову) і допомагає в роботі з дитиною з особливостями розвитку. Такий вплив

обумовлюється глибоким взаємозв'язком елементів музики (ритму, такту, гармонії, мелодії, ладу тощо) з усіма важливими сферами дитини – фізичною (вольовою) діяльністю, емоційною (чуттєвою) або психічною та розумовою діяльністю.

Завдання, які можуть бути реалізовані:

- знайомство з музичними інструментами,
- відтворення звуку та нескладних ритмів,
- колективна гра на музичних інструментах,
- створення простих звуків та мелодій.

3. Анімація (знайомство з технікою стоп-моушен та пікселяцією, спільне творення мультфільму)

Пізнання себе і навколишнього світу в дитини відбувається через почуття, емоції та переживання. Тому так важливо навчити дитину бачити, чути та відчувати цей світ, сприймати його як щось особливе та сповнене добра і любові. Одним із засобів пізнання довкілля через сферу почуттів і переживань є мультфільм.

Мультиплікація є напрямком роботи в арттерапевтичному полі з нормотиповими дітьми та дітьми з особливими освітніми потребами.

У терапевтичній роботі з дітьми, які мають ООП, використовують інструмент мульттерапії – це реабілітація і творча соціалізація особливої дитини у суспільстві. У його основі лежать засоби психокорекційного впливу мультфільмів на дитину.

Оскільки інформацію з навколишнього світу дитина сприймає переважно лише у вигляді образів, з яких надалі формується її власна модель навколишнього світу, в проєкті було поставлене завдання реалізувати цю складову через створення власних дитячих персонажів мультфільму. Мультиплікаційні герої демонструють дітям різноманітні форми та способи взаємодії з навколишнім світом та між собою.

Завдання, які можуть бути реалізовані:

- вміння креативити та фантазувати на будь-яку тему,
- вміння оживляти неживе та створювати рух неживих предметів,
- командна співпраця, вміння концентруватися та обережність під час роботи з технікою.

4. Сценарна майстерність (спільне творення сценарію майбутнього мультфільму)

Розробка та реалізація безпосередньо сценарію майбутнього мультфільму є важливим етапом воркшопу. Адже через творення власного задуму, ідентифікацію з героями мультфільму, ліпку самих героїв, створення діалогів діти мають можливість прожити власні історії життя. Це важливий терапевтичний момент, який передуює корекційній роботі з дитиною.

Особливо цінною ця робота є у колективах, де поєднані діти нормотипові та з ООП, як у проєкті «Зірки на Землі». Через фантазію дитини реалізується її сприйняття світу, побудова стосунків з іншими дітьми, дорослими, можливість проявляти свої емоції та переживання.

Завдання, які можуть бути реалізовані:

- навчитися працювати з власними фантазіями і скеровувати їх в одне русло,
- робота зі сценарієм, послідовність і витримка,
- навички написання казки згідно алгоритму,
- уміння створювати сюжетні лінії, діалоги персонажів.

5. Прикладне мистецтво та живопис (творення героїв для мультфільму з глини та пластиліну, створення мальованих декорацій для мультфільму, тематичний живопис)

Основою концепції інклюзивної освіти є принцип, що всі діти – рівні у доступі до навчальних, виховних і творчих процесів.

Одним із важливих засобів корекційного впливу в навчанні дітей з особливостями розвитку є образотворча діяльність, яка виконує терапевтичні функції. Для терапії мистецтвом підходять усі види художніх матеріалів. Для роботи у проєкті «Зірки на Землі» було обрано ліпку та художнє мистецтво.

Терапевтичний вплив образотворчого мистецтва на дитину складається з багатьох факторів. Створення приємної і затишної атмосфери забезпечує задоволення і підвищує самооцінку та настрій дитини. Робочий процес вимагає від дитини креативного мислення та

скоординованих дії. Активізується фантазія, розвивається терпіння і спокій. Дитина вчиться продуктивно використовувати, контролювати і керувати своїми моторними імпульсами; розвивається сприймання, моторика, мислення, концентрація, фокус. Творча робота підвищує мотивацію, гарантує визнання з боку дорослих та дітей, формує самоствердження і самосвідомість. Перші переживання успіху розвивають у дитини впевненість у собі.

Завдання, які можуть бути реалізовані:

- навички змальовування об'єктів із фантазії чи з живого матеріалу,
- практична робота з різними техніками живопису,
- навички зображення ілюстрацій до сюжетів казок чи оповідань,
- ліплення фантазійних героїв та присвоєння їм певних рис поведінки,
- практична робота з різними техніками ліплення з глини, пластиліну,
- активність дрібної моторики під час ліпки.

Цільова аудиторія воркшопу

Пряма цільова аудиторія:

- діти з особливими освітніми потребами (ООП)

Сюди входять діти з ментальними розладами (синдром Дауна), розлади спектру аутизму, ДЦП, порушення зору, слуху.

Вік дітей, які можуть приймати участь у воркшопі 10-16 років.

- нормотипові діти.

Вік дітей, які можуть бути залучені до воркшопу 8-12 років.

Дітей з ООП можна поєднувати з різними діагнозами або ж обирати лише один і за ним створювати групу дітей для роботи в такому воркшопі.

Важливо розуміти перед відбором дітей з ООП, що це мають бути діти, інтелектуальний рівень яких дозволяє повторювати рухи за викладачем, відтворювати сюжети, частково тримати пензлі, можуть ліпити.

Також корисне поєднання дітей нормотипових віком 10-12 років і дітей з ООП віком 14-16 років. Таким чином буде співпадати рівень освоєння матеріалу, який пропонується на заняттях, і буде досягнута максимальна взаємодія між дітьми. Тобто якщо ми поєднуємо інклюзивну групу, то варто звернути увагу насамперед на рівність можливостей, а не на спільний вік.

Непряма (опосередкована) аудиторія:

- батьки дітей з ООП та нормотипових дітей;
- вихователі, які працюють із дітьми з ООП,
- волонтери, тьютори й асистенти навчально-реабілітаційних центрів та інклюзивних груп.

Спостереження, як інструмент виміру результатів проєкту

Для того аби зрозуміти результативність проєкту та виміряти показники динаміки – було запроваджено кілька інструментів.

1. Ведення щоденників спостережень.

Щоденник являє собою невеликий блокнот, у якому є сторінки з прізвищами та іменами кожної дитини-учасниці воркшопу.

Протягом роботи з дітьми та після робочого дня – викладачі заповнюють сторінки щоденника власними спостереженнями, роблять помітки щодо результатів кожної дитини за день. Також щоденник являє собою підсумок дня для самого тренера, оскільки тільки за результатами дітей можна робити висновки, чи ефективно використані часові ресурси, ментальні, матеріальні.

У щоденнику викладач веде помітки щодо корекції підходу до кожної дитини на основі рекомендацій методичного керівника та психолога.

Отже, ведення щоденників є невід'ємною частиною роботи кожного викладача на проєкті.

Свої спостереження також додають учасники знімальної групи, продюсер і режисер.

2. Вечірнє коло.

Наступним інструментом, який добре висвітлює результати роботи, є вечірнє коло, що складається з усіх учасників проєкту, окрім дітей.

Кожного вечора після робочого дня відбувається обговорення того, що було заплановано на день і що вдалося реалізувати. Які треба внести корективи у заняття, чи є діти, яким потрібно приділити більше уваги і часу, які відгуки батьків ми маємо про стан дітей після майстер-класів.

Також вечірнє коло дає можливість корегувати роботу наступного дня та максимально ефективно використовувати наявні ресурси.

Психологічний стан усіх дорослих учасників проєкту корегується обговореннями після робочого дня, що дає змогу працювати у тісній співпраці та безпечному екологічному середовищі між дорослими та між самими дітьми.

3. Спостереження психолога.

Одним із найважливіших інструментів спостережень є робота психолога.

Тут ми маємо кілька завдань:

- спостереження за дітьми-учасниками проекту, їх взаємодією, співпрацею, спілкуванням нормотипових та дітей з ООП,
- спостереження за тим, як діти реагують на кожного викладача проекту, як будується контакт і довіра, чого не вистачає, або чого забагато для дитини(уваги, шуму, контакту),
- спостереження за реакцією дітей на процес зйомки фільму, реакція на камери, світло та постійну присутність знімальної групи під час занять.

По завершенню всіх воркшопів доцільно зробити звіт кожного викладача, методичного керівника, психолога за своїми спостереженнями під час роботи на проекті. Ці дані дають можливість укрупнити й узагальнити результати роботи та зіставити їх з очікуваннями.

Особливої уваги треба надавати змінам, які відбувалися з дітьми, а не загальному у можливій корекційній роботі, а також сімейній системі, з якої приходять діти. Важливо пам'ятати, що кожна дитина є такою, якою є, і завдання проекту саме в тому, щоб увесь набір цінностей і особистих рис дитини вдалося розкрити під час проекту.

Діагностика психоемоційного стану дітей.

Арттерапевтичний підхід до виміру результативності проєкту.

У рамках проведення спостережень і діагностики змін дітей під час перебігу проєкту було вирішено використати діагностичний інструмент, який би дозволив зробити заміри психоемоційного стану дітей, як з ООП, так і нормотипових.

Треба було використати такий інструмент, який би дозволив показати динаміку змін та був максимально екологічним до дитини. Звісно, що таким найдоступнішим та найбезпечнішим у цьому сенсі є інструментарій арттерапії.

Ізотерапія – це можливість розкрити через образ, метафору, сприйняття світу дитиною – її психоемоційний стан, її бачення процесів взаємодії, можливих складнощів у спілкуванні тощо.

Діагностика змін була запроваджена у три етапи:

1 етап – це знайомство з дитиною через арттехніку «Я і мій світ».

2 етап – це безпосереднє знайомство та розкриття внутрішнього світу дитини через арттехніку «Як я себе бачу».

3 етап – завершення проєкту та підсумковий емоційний портрет дитини після проведення всіх майстер-класів.

Допоміжні матеріали: акварельний папір кількох форматів, пастель масляна.

Група дітей розміщувалась за одним столом обличчям один до одного, асистенти дітей з ООП сідали поруч. На столах аркуші паперу формату А4 та А3, відкриті блоки з пастеллю.

Діти отримують завдання і починають працювати.

Час на виконання роботи – близько 30 хв.

Кілька дітей за час кожного етапу могли зобразити кілька робіт. Це хороший показник того, що діти під час роботи в арттерапевтичному підході змогли почуватися вільно, фантазували, уявляли та зображували свій внутрішній світ на папері.

Наприклад, один хлопчик 11 років відтворив серію малюнків на тему Української повстанської армії, оскільки це його захоплення – вивчати історію. З цього прикладу ми можемо сказати, що дитина наповнена власними інтересами, цікавістю до певної теми, також є стійкий фокус на розкритті та демонстрації своїх інтересів.

Усі роботи кожного етапу передаються на зберігання психологу проекту та для подальшого аналізу зображень. Важливо у цьому процесі спостерігати, як саме дитина підходить до вибору кольорів, який формат аркушу обирає, з чого починається малюнок та чим закінчується робота, який настрій та емоційний стан переважає у дитини під час виконання роботи.

Приклад аналізу роботи.

«Мої почуття», дівчинка, 10 років, Синдром Дауна.

Це завершальна робота третього етапу діагностики змін психоемоційного стану дітей на проєкті «Зірки на землі». Формат роботи – А3, викладка роботи – горизонтальна, об'єкти розміщені по всій площині аркушу. Це свідчення того, що дитина не відчуває ніякої скутості у проявах, добре знає свій внутрішній масштаб і дозволяє собі його вільно проявляти.

Кольори, які обрала дівчинка: синій, червоний, жовтий та зелений.

Основна будівля зображена червоним кольором, що свідчить про міцні кордони, які утримують найпевніше батьки дитини, щоб вона могла вільно почуватися у соціумі. Багато синього кольору в будівлі та вікнах говорить про відкритість до світу, контактів, взаємин. Це також велике надбання родини, в якій дівчинка зростає.

Сонце виглядає невеликим, порівнюючи з будинком – можливо, відчувається нестача тепла й уваги, оскільки у родині є ще кілька дітей.

Відкрито дівчинка прописала своє ім'я, що привертає увагу до її особистості та потребує більшої уваги до її роботи і взаємодії з дітьми.

Якщо говорити про почуття дитини, то ми бачимо велику будівлю, зазвичай такі об'єкти символізують сімейне коло, родину, стосунки у родині, місце для кожного члена сім'ї. Можемо зробити висновок, що те, як дівчина себе відчуває – безпосередньо залежить від атмосфери та клімату, який панує вдома. Трохи насторожує, що будинок не має даху – можливо, родина не до кінця захищена, чи дитина так відчуває безпеку своєї сім'ї. Настрій під час роботи, у дівчинки переважав дуже добрий, вона впевнено малювала, обирала кольори і спокійно завершила малюнок. Таким дійсно є справжній стан юної художниці.

Робота над графіком проведення занять

Перед початком воркшопу варто влаштувати знайомство дітей і викладачів, під час якого кожен ментор розкаже про себе та особливості свого предмету, а також про те, що відбуватиметься під час воркшопу. А діти матимуть можливість познайомитися один з одним. Це можна зробити в офіційно-ігровій формі, щоб учасники воркшопу усвідомили серйозність заходу, але й могли відчути радість, зацікавленість і мотивацію.

Першим заняттям краще поставити акторську майстерність. Це предмет, на якому одразу можна провести вправи на знайомство, а також продіагностувати можливості дітей та їхні особливості.

Черговість занять та їхня тривалість залежить від емоційного стану дітей, їхньої збудженості та втоми. Тому потрібно бути готовими постійно корегувати графік занять і слідкувати за психоемоційним станом дітей.

Наприклад, дітям дуже подобаються активні заняття (акторська майстерність, музика), проте після них вони помітно втомлюються або надмірно збуджуються. Тому після них краще ставити більш спокійні предмети, які допомагають сконцентруватися та скерувати потік енергії у творче русло. Такі як прикладне мистецтво, живопис.

Враховуючи, що створення дітьми мультфільму, продукту, який поєднує всі предмети, дуже дієвим механізмом є їхнє об'єднання й у процесі проведення занять. Дуже успішним був досвід таких спільних занять:

- акторської майстерності та музики (виконання вправ під музику),
- сценарної майстерності та музики (казкотерапія та гра дітьми на простих музичних інструментах),
- сценарної та акторської майстерності (робота над персонажами сценарію через акторську гру),
- анімації, прикладного мистецтва і живопису (робота над літерами з пластиліну та їхнє анімування для заставки мультфільму, виготовлення декорації для мультфільму).

Також слід узяти до уваги важливість поділу учасників на рівні групи на таких предметах як анімація, прикладне мистецтво і живопис. Саме на цих заняттях викладач переважно індивідуально взаємодіє з учнем, і дуже важливо не втратити контакт із дитиною та бачити і помічати всі зміни та слідкувати за процесом виконання завдань.

Тому ці предмети можуть йти паралельно у різних кабінетах:

- кабінет 1 (прикладне мистецтво, живопис) – 4 дитини з ООП, 4 нормотипові дитини,
- кабінет 2 (анімація) – 4 дитини з ООП, 4 нормотипові дитини.

Тривалість занять може варіюватися від 30 до 50 хвилин. Між кожним із них бажано робити 5-10-хвилинні перерви. А в середині дня – велику перерву на обід чи перекус.

Дітям – як нормотиповим, так і з особливими освітніми потребами – важко постійно перебувати у робочому процесі. Тому бажано підготувати і додаткові атракції – перегляд мультфільмів, анімаційних серіалів, рухливі ігри.

Табл.1. Орієнтовна черговість занять	
1 група (4/4)	2 група (4/4)
Акторська майстерність	
<i>Мініперерва</i>	
Прикладне мистецтво	Анімація
<i>Мініперерва</i>	
Музика	
<i>Велика перерва</i>	
Сценарна майстерність	
<i>Перегляд мультфільму, обговорення</i>	
Анімація	Прикладне мистецтво
<i>Мініперерва</i>	
Живопис	Рухливі ігри, прогулянка
Рухливі ігри, прогулянка	Живопис

Табл. 2 Орієнтовний графік виконання завдань

1 день	Знайомство з викладачами та предметами. Діагностичний малюнок №1.
2-4 день	Початок роботи над сценарієм, персонажами, знайомство з музичними інструментами, технікою стоп-моушен та пікселяцією, ліпленням із полімерної глини та різними техніками малювання.
5-8 день	Активна фаза роботи над сценарієм, створення власних персонажів, літер та декорацій із пластиліну, створення мальованих декорації, командна гра на музичних інструментах. Діагностичний малюнок №2.
9-14 дні	Активна фаза роботи над мультфільмом: запис звуків, мелодій, анімування сцен,
15 день	Діагностичний малюнок №3. Підготовка та проведення прем'єрного показу мультфільму.

Приклади занять

Воркшоп з акторської майстерності

Мета: Збір творчого матеріалу для написання сценарію до мистецького продукту «Мультфільм».

Цілі:

- знайомство учасників воркшопу з напрямком «Театр як мистецтво»
- індивідуальна і колективна діяльність
- робота над творчим потенціалом учасників проєкту
- збір творчого матеріалу для написання сценарію до мистецького продукту «Мультфільм».

Тема: Театр як мистецтво. Внутрішні та зовнішні інструменти актора.

1. Театр як мистецтво

Перегляд та обговорення анімаційного ролику з історії театру «Давня Греція»

2. Зовнішні інструменти актора. Постановка байки Езопа «Хатня миша й польова миша» через театр ляльок.

Необхідні матеріали:

- настільний театр із ширмою для лялькового театру;
- герої театру (миші, продукти з комори);
- набір простих музичних інструментів для супроводу байки.

3. Внутрішні інструменти актора: сценічний рух

Вправи: «Три площини»

Учасники рухаються у просторі за трьома площинами. Нижня площина – де мешкають плазуни, імітація пластичної поведінки риб, рух листя за вітром, вода.

Середня площина – де знаходиться людина і тварина.

Верхня площина – де присутня фаза польоту, коли ноги відриваються від поверхні. Це площина, де птахи, вітер і хмари.

Діти імітують (пластично виражають) об'єкти, які знаходяться у цих трьох площинах.

Вправа «Дзеркало»

Побудована на віддзеркаленні зображення людини у дзеркалі. Два учасника стають один навпроти одного у парі. Один є ведучим, показує/пропонує рухи, а інший – відтворює/повторює їх у дзеркальному відображенні. Цю вправу можна виконувати всім колективом у колі, використовуючи музику.

Сценічна мова

- артикуляційна гімнастика;

Діти разом із викладачем розбирають, що відповідає у тілі за звукоутворення – щелепа, язик, губи.

Далі діти повторюють вправи за викладачем.

Робота з артикуляційною гімнастикою допомагає розвитку мовлення, корекції вимови у дітей чи дорослих.

4. Зовнішні інструменти актора.

- Тіло
- Голос

Практичне заняття.

Гра імпровізація «Сон»

Це процес чистої імпровізації, коли видовище здійснюється без підготовки, учасники створюють драматургію під час виконання у самотійно вигаданих, запропонованих обставинах.

Все починається з того, що всі учасники розміщуються по колу. Один знаходиться у середині кола і починає гру зі слів «І наснився мені сон» продовжуючи розповідь, що саме наснилося, які події відбувалися, підтримуючи все пластичним відображенням дійсності.

Згодом наступний учасник змінює попереднього, підхоплює його останній жест і фразу та продовжує розповідь уже по-своєму. Так відбувається, поки всі учасники не візьмуть участь у грі.

Кінцева мета воркшопу з акторської майстерності: запис і відтворення реплік героїв мультфільму. Це можливо завдяки тісній взаємодії дітей на заняттях, через їхню роботу над своїм тілом, мовою, дикцією. У процесі таких занять діти мають можливість долати свої

зовнішні та внутрішні бар'єри, вчитися комунікації і різноманітним проявам себе не тільки в рамках проєкту, а й у соціумі та шкільному житті, зокрема.

Воркшоп із живопису

Мета: терапія через малювання.

Цілі:

- навчитися працювати новою технікою живопису – акварель;
- розвиток уяви, фантазії;
- навчитися малювати з уяви;
- вміння поєднувати акварель і пастель разом.

Тема: «Космос»

1. Розмова про те, що таке акварель, як із нею працювати, який папір потрібен для акварелі;
2. Розповідь про те, що таке олійна пастель.

Необхідні матеріали:

- Папір розмір 30x40, 200 гр.;
- Олійні пастелі;
- Простий олівець із резинкою;
- Акварелі (24 кольори);
- Пензлики з натурального ворсу білки;
- Сіль (для створення спецефектів) тощо.

Вправа «На мокрому»

Змочуємо густо листок водою за допомогою пензлика або губки. Набираємо на пензлі фарбу, наносимо на папір. Висипаємо сіль, де хочемо, аби були спецефекти у вигляді сяєва.

Такою технікою намальовані хмари у мультфільмі «Зірки на Землі».

Вправи «Зірки починають сяяти»

Малюємо білою олійною пастеллю зірки на небі. Листок залишається абсолютно білим. Тоді ми зверху наносимо акварельну фарбу за принципом попереднього завдання і зірочки починають з'являтися, бо олійну пастель неможливо замалювати аквареллю, а, коли вже є фон, то зірки стає помітно.

Фантазуємо над намальованим

Коли вже роботи готові, ми фантазуємо на тему, наприклад, космосу. Діти намагаються розповісти, що з'явилося у них на папері. Що вони відчувають, коли фарба розливається і переходить одна в одну. Чи заспокійливо воно вплинуло на кожну дитину? Чи сподобалось? Обов'язково потрібно вислухати кожну дитину, за потреби допомогти їй висловитися.

Кінцева мета воркшопу з живопису: створення фонів для мультфільму, художніх елементів, які урізноманітнюють і наповнюють сюжет саме тим змістом, який бачать діти-учасники проєкту.

Воркшоп із прикладного мистецтва

Мета: Арттерапія через роботу з полімерною глиною та пластиліном.

Цілі:

- навчитися працювати з полімерною глиною та пластиліном;
- розвиток творчої фантазії та вміння виявити її в обраному матеріалі.

Тема: «Власний персонаж казки»

Необхідні матеріали:

- дошки для ліплення;
- полімерна глина;
- пластилін;
- ємність із водою;
- стеки.

Орієнтовна програма заняття:

- 1.** Короткий вступ – що таке полімерна глина, та як із нею працювати.
- 2.** Фантазування над виглядом персонажа.
- 3.** Визначення послідовності виконання завдання.
- 4.** Розбір кожного з персонажів на прості геометричні форми, та визначення їх масштабів.
- 5.** Виліплення відповідних геометричних форм методом ручної ліпки і з'єднання у цілісний об'єкт.

6. Виконання дрібних деталей та декору.

7. За потреби персонажа можна розмалювати різними кольорами акриловими фарбами.

Кінцева мета воркшопу з прикладного мистецтва: моделювання та ліпка власних героїв мультфільму, в ролі яких діти себе уявляють. Завдяки можливості працювати з глиною, кожна дитина створила той метафоричний портрет себе, який дозволив максимально розкрити внутрішню проблематику дитини. Далі цей герой рухався і проживав власне життя, терапевтуючи, саму дитину – творця цього образу. Також під час цього воркшопу діти створювали та ліпили додаткові елементи сюжету: планети, зірки, назву мультику тощо.

Воркшоп зі сценарної майстерності

Мета: навчитися фантазувати вголос, альтернативне закінчення казки

Цілі:

- Навчитися слухати оповідача,
- Навчитися фантазувати,
- Навчитися створювати власне завершення казки.

Тема: «Рака така, або риба, яка співає»

- 1.** Розмова про те, як твориться казка.
- 2.** Розповідь про те, що таке альтернативне закінчення казки.

Необхідні матеріали:

- книжки

Для уроку використовуємо казку Яни Сотник «Рака така, або риба, яка співає».

Вправа «Альтернативне закінчення казки»

Читаємо разом казку, доходимо до кульмінації і зупиняємось. Даємо діткам 2 хв. на роздуми (зазвичай, їх не потрібно) і кожен по черзі висловлюється, як би він закінчив цю казку. В кінці дискутуємо, задаємо питання, шукаємо найцікавіше й найлогічніше закінчення казки. Найкраще, щоб це була компіляція з кількох фантазій дітей або з усіх. Наприкінці зачитуємо фінал, який написав сам автор. Усім

дякуємо за пророблену роботу. Плескаємо і вітаємо один одного, що фактично стали справжніми письменниками.

Вправа «Сон»

Просимо дітей пригадати і дофантазувати їхній найцікавіший сон, аби налаштувати їх на процес фантазування. За бажанням висловлюються всі.

Кінцева мета воркшопу зі сценарної майстерності: створення сюжету майбутнього мультфільму, його сценарний зміст, взаємовідносини між героями та логічне завершення мультфільму.

Воркшоп із музики

Мета: Терапевтичний підхід до дітей з ООП і нормотипових через музику, гру на музичних інструментах та експериментування з музикою, як формат роботи з особистістю дитини.

Ціль:

- знайомство зі старовинними музичними інструментами та їхньою будовою,
- спільна гра на музичних інструментах,
- запис звуків і мелодій для мультфільму.

Тема: Старовинні музичні інструменти: звучання, поєднання та можливість самостійно і в колективі, відтворювати звук

Необхідні матеріали:

- музичні інструменти різних країн світу,
- Губна гармоніка DUNLOP 7700-kazoo.

Програма заняття:

- 1.** Знайомство та коротка лекція про музичні інструменти давнини.
- 2.** Викладач відтворює звуки та ритми під музичні інструменти. Демонструє, як звучить кожний інструмент, чим відрізняється.
- 3.** Діти мають можливість доторкнутися до кожного інструменту, відтворити звук чи навіть мелодію.

4. Викладач разом із дітьми складають простий ритм та відтворюють його колективно. Кожна дитина має можливість обрати той інструмент, який найбільше до вподоби.

Примітка.

На заняттях із музики декілька дітей не завжди були готові залишатися на занятті до кінця через особливості сприйняття звуків. Цей факт треба обов'язково враховувати у змішаних групах дітей. Можна запропонувати для таких дітей звукопоглинаючі навушники.

Кінцева мета воркшопу з музики: запис музичного супроводу для мультфільму, озвучка ефектів і голосів героїв.

Воркшоп з анімації

Мета: Розвиток творчої уяви, концентрації та уважності

Ціль:

- Знайомство з технікою стоп-моушен та пікселяцією,
- спільне творення анімаційної заставки до мультфільму,
- вигадкування сюжету пікселяції та його реалізація,
- творення сцен мультфільму.

Тема: Старовинні музичні інструменти: звучання, поєднання та можливість самотійно і в колективі, відтворювати звук

Необхідні матеріали:

- фотоапарат,
- штатив,
- світлові прибори,
- ноутбук,
- режисерський монітор,
- кольоровий папір,
- дизайнерський картон тощо

Програма заняття:

- 1.** Знайомство та коротка лекція про техніку стоп-моушен.
- 2.** Викладач демонструє приклад того, як твориться анімація у техніці стоп-моушен, розказує як за допомогою анімації «оживляти неживе».

3. Діти діляться на групи та беруть участь у створенні анімації, хтось стає фотографом і робить знімки, інші – рухають декорації та предмети.

4. Викладач разом із дітьми дивляться результат.

За таким же принципом формується заняття, на яких вивчається техніка пікселяції.

Кінцева мета воркшопу з анімації: створення 3-хвилинного анімаційного мультфільму в техніці стоп-моушен.

Результати проведення воркшопу

Результат будь-якого соціального проекту – це корисний ефект або соціальне благо, що є наслідком впровадження та реалізації всіх етапів, його ресурсів і реалізації своїх задач учасниками проекту.

Найбільш вираженим корисним ефектом є соціальний резонанс, якого вдалося досягти шляхом активного висвітлення перебігу проекту у ЗМІ. Інтерес до кіномистецького формату роботи з дітьми з ООП дозволив по-новому розкрити інклюзивну освіту в нашому суспільстві. Оскільки проблема навчання та соціальної адаптації як дітей з ООП, так і нормотипових, потребує нових теоретичних і методологічних підходів і новітніх навчальних технологій – у цьому проекті вдалося реалізувати цю складову.

Другим важливим соціальним благом, якого вдалося досягнути і яким можна користуватися у прикладному сенсі – це чітко виписана методологія впровадження подібних проектів у закладах навчально-реабілітаційних центрів, інклюзивних класах і групах, що включає вправи з акторської майстерності, музики, сценарного та прикладного мистецтва, мультиплікації. Готові щоденники спостережень, діагностичні напрацювання – усе це повністю готове до використання та масштабування на території нашої держави і не тільки у даній темі інклюзивної освіти та культури.

Третім важливим соціальним ефектом є анімаційний мультфільм і документальна стрічка про перебіг реалізації проекту, всі його етапи, висновки, та демонстрація глибинного змісту кіномистецького воркшопу «Зірки на землі».

Короткометражний 3-хвилинний мультиплікаційний фільм є відображенням повноцінної можливості дітей з ООП і нормотипових дітей створювати культуральні продукти, презентувати їх та говорити таким чином про важливу проблематику інклюзії у суспільстві.

Документальна 50-хвилинна стрічка підводить глядача до думки, що дитина, незалежно від свого фізичного та психічного стану, має право на реалізацію своїх свобод й інтересів, має право займати своє місце серед дитячої громади і є повноцінним членом суспільства.

Деталізовані результати реалізації проєкту

1. Аналіз результативності згідно з опитувальником для батьків до та після воркшопу.

Опитувальник був розроблений, як інструмент виміру змін, що відбулися у поведінці дітей, їх навичках та вміннях. Також батькам було запропоновано визначити бажані навички, які вони б бачили, як перспективу розвитку у своїх дітях.

Ознайомлення викладачів і психолога з відповідями опитувальника дозволяє більш ретельно підготуватися до занять та заздалегідь дізнатися про особливості дітей.

Так, опитувальник показав, що 75% дітей жодного разу не брали участі у мистецьких воркшопах. І понад 30% дітей ніколи не вигадували історії чи казки.

Цілі, які ставили батьки перед початком воркшопу були дуже схожі: всебічний розвиток, співпраця у команді, набуття нових умінь, налагодження соціальних стосунків, підвищення рівня комунікабельності, розвиток фантазії, розкриття творчого потенціалу, розвинути сильні сторони та попрацювати над слабкими.

Під кінець реалізації проєкту – опитувальник був знову запропонований батькам для заповнення з метою порівняння даних, які вони вказали на початку проєкту.

Порівнюючи дані з обох опитувальників, можна зробити висновок про те, що:

- $\frac{2}{3}$ батьків помітили зростання бажання малювати та ліпити, а також те, що їхні діти стали більш впевненими у собі та вільніше почали висловлювати власну думку;
- всі батьки без винятку помітили, як діти навчилися командній роботі та допомогли дітям з ООП, почали реалізовувати власні ідеї та задуми, цінувати свої результати і проявляти активність;
- мета, якої досягли діти під час участі у воркшопі: активне спілкування, терпіння, колективна робота, розкриття світу культури та мистецтва, пошук і реалізація власних талантів;
- як результати своїх дітей, батьки визначили: спілкування та співпрацю разом із дітьми з ООП, задоволення від пізнання нового, спостереження за собою і життям навколо;

- батьки та діти повністю задоволені викладачами проєкту та власне самим проєктом – таких респондентів 100%;
- якщо реалізовувати подібні проєкти зі старшою категорією дітей, необхідна більш повна рефлексія (коло результатів за день і можливість проговорити свої емоції);
- 80% батьків відмітили, що їхні діти почали більше фантазувати та складати історії;
- предмети, які найбільше зацікавили дітей: прикладне мистецтво, музика й акторська майстерність;
- найскладнішими виявилися: сценарна майстерність, анімація;
- майже третина дітей після завершення воркшопу стала більше цікавитися малюванням, музикою та ліпкою. Були такі діти, які почали проявляти більше інтересу до акторства, кіномистецтва. Один хлопчик навіть почав краще читати (з категорії з ООП), адже зацікавився історією створення сценаріїв та сюжетів.

Слід зауважити, що була проведена робота з батьками психологом проєкту: відбулися консультації, батьки отримали рекомендації щодо покращення комунікації у дітей, особливо з ООП, побажання звернути увагу на таланти й інтереси дитини для подальшої роботи над цим у сімейній системі, освіті та вихованні.

2. Аналіз результативності згідно спостережень асистентів дітей з ООП і методичного керівника, а також викладачів і знімальної групи.

Під час проведення занять спостерігався цікавий феномен, який ми можемо пов'язати з віковими особливостями обох груп дітей.

Діти нормотипові мали помітну скутість на заняттях через об'єктивне розуміння понять «правильно/неправильно». Було помітно, як їм важко дозволити собі невідповідність кольорів чи тілесних рухів, вони вдивлялися у погляди оточуючих, намагаючись знайти там дозвіл на те, що так робити можна і це не викликає осуд.

Діти ж з ООП навпаки, відверто тішились зі своїх абстрактних зображень, намагалися повторювати рухи, грати ролі та йузагалі, були віддані процесам, які відбувалися на заняттях. Хіба що вони могли не до кінця розуміти, що від них просить викладач – тоді допомагали асистенти, які добре знають підхід до своїх підопічних.

Як висновок, можемо сказати, що групування дітей показало цікавий ефект: нормотиповим дітям було чому повчитися у дітей з ООП і навпаки.

Там, де певна особливість дитини викликає додаткову увагу з боку оточення, є й інший бік – ця особливість наділяє особистість дитини унікальним баченням світу, і це транслюється, добре розкривається саме у творчих процесах. На цьому слід наголошувати працюючи з такими дітьми та навчаючи суспільство розуміти та приймати їх безумовно.

Варто звернути увагу ще на один важливий момент, який треба враховувати під час підготовки подібних проєктів.

Фізичний стан, витривалість, сприйняття звуків, обмеженість рухів – усе це є теж тим бар'єром, який відрізняє дітей у цих групах.

Там, де діти без особливостей могли проявляти максимум енергії у рухах, вільно сприймали гучне звучання музичних інструментів, – діти з особливостями розвитку не завжди витримували темп і ритм занять, частіше втомлювалися і просили перерву.

Тому можемо підвести підсумок, що заняття мають бути чітко прописані згідно потреб і можливостей дітей, на яких вони розраховані. Особливо це стосується фізичних, інтелектуальних і психічних можливостей.

Важливий висновок зі звіту методичного керівника:

Під час підготовки подібних проєктів має бути обов'язково виважений і продуманий відбір дітей-учасників.

Групу краще формувати так, щоб у ній були діти приблизно з однаковими або схожими нозологіями. Оскільки згідно з характером порушень така група сприймає та відчуває світ по-іншому. Людина із порушеннями зору і людина з ООП зовсім інакше діятимуть в одній і тій самій ситуації і по-різному виконуватимуть одне і те ж завдання. У них дещо різні сприйняття навколишнього світу, потреби та способи вираження.

Для інклюзивної групи також варто добирати дітей за принципом однакового світосприйняття, інтересів та можливостей виконання завдань. Наприклад, якщо це діти зі зниженим інтелектом віком 13-15 років, то нормотипові діти можуть бути віком 10-13 років.

3. Аналіз результативності згідно з спостереженнями психолога.

Серед сучасних засобів соціалізації дітей значне місце відводиться такому напрямку корекційної роботи, як арттерапія, яка має інсайторієнтовний характер і створює атмосферу довіри й уваги до внутрішнього світу особливої дитини. Кожна така дитина має свою життєву історію, у цій історії є і веселі, й сумні моменти, є ситуації, які хочеться пригадати, можливо, по-новому осмислити, але доступ до них «за сімома замками». Тому арттерапія – це ключик до внутрішнього світу дитини. Як говорив один із видатних засновників гуманістичної психології К. Роджерс – уся робота зі свідомістю та підсвідомістю має ґрунтуватися на науці й мистецтві, які здатні проникати у внутрішній світ дитини й обов'язково бути особистісно орієнтованими.

Основною метою участі психолога на проєкті було вивчення впливу окремих технологій арттерапії на соціалізацію дітей, які мають особливі освітні потреби та взаємодію таких дітей із нормотиповими дітьми.

Методи дослідження, які були використані психологом: теоретичний аналіз наукових та навчально-методичних джерел із досліджуваної проблеми: аналіз, порівняння, узагальнення та

систематизація даних, спостереження, діагностика, опитування, бесіда, рекомендація.

Виклад основного матеріалу результатів за проєктом

Враховуючи деякі особливості розвитку та потреби в індивідуальному підході до дітей з ООП, виникає цілий комплекс специфічних проблем і задач у сфері освіти, культури і соціальної адаптації та сприйняття таких дітей.

З огляду на це, арттерапію можна розглядати, як специфічну технологію соціалізації дітей з особливостями розвитку, як «лікування» засобами мистецтва з метою формування у них активної операційно-діяльнійсної життєвої позиції.

Арттерапія – метод, який пов'язаний із розкриттям творчого потенціалу індивіда, вивільненням його прихованих енергетичних ресурсів і, в підсумку, знаходженням ним оптимальних способів вирішення своїх проблем.

Творчість природно вплітається у життя дитини та є невід'ємною частиною її розвитку. У творчості дитини відображається те, що її хвилює, те, що для неї важливе. Саме тому арттерапія така ефективна у роботі з дітьми, які мають особливі потреби. Дитина не замислюється про кінцевий результат, вона отримує задоволення від самого процесу, ось чому цей процес для неї такий терапевтичний, і цей ефект досить добре спостерігався під час занять із педагогами.

Визначити вплив кіномистецького простору на дітей з особливими освітніми потребами та нормотипових дітей ми намагалися під час співпраці з навчально-реабілітаційним центром «Джерело», який понад 25 років впроваджує новітні стандарти соціальних послуг для дітей та дорослих з особливостями фізичного та інтелектуального розвитку.

Поведінкові, психологічні та емоційні зміни на прикладі дітей-учасників проєкту.

Хлопчик І., 11 років (діагноз порушення зору) – надзвичайно цікавий хлопець із гострим розумом і вмінням фантазувати без меж.

На початку проєкту придивлявся до всіх дітей, тримався дещо осторонь і починав розмову тільки зі старшими. Вести діалог із ним дуже цікаво і повчально.

Найцікавіше те, що через живопис хлопець зміг настільки розкритися, що поки діти малювати по одній роботі – він малював 2-4 малюнки з однієї серії, і це було більше схоже на послідовний мультфільм.

Десь під середину проєкту стало помітно, що хлопець почав активно проявлятися в акторській майстерності та музиці. Він сміло пробував грати на стародавніх інструментах, абсолютно не соромився повзати підлогою та «літати у трьох площинах» на акторській майстерності.

Хлопчик завжди з великим запалом приходив на заняття. Батьки в опитувальнику навіть зробили помітку, що він почав набагато краще читати.

Дівчинка М., 11 років (діагноз синдром Дауна) – настільки позитивна дитина, що одразу викликала велику цікавість викладачів, знімальної групи та інших дітей. Хоча перші кілька днів була досить скута у рухах, мова була більше схожою на мугикання та мало проявляла активність, порівнюючи з іншими дітьми. На другому тижні занять дитину було не впізнати – жартувала, гралася з іншими дітьми, привертала до себе увагу, розкривалася і була дуже відвертою на заняттях. Вона дала хороший приклад, що бути собою – це великий дар, який так легко загубити під вагою правил і норм. Дівчинку брали гратися нормотипові діти, і вона була улюбленицею для інших. Після розмови з мамою – виявилось, що родина докладает дуже багато власних зусиль, аби дівчинка йшла у своєму темпі розвитку. Це було дуже помітно.

Дівчинка Є., 10 років, (нормотипова дитина). Весела, життєрадісна та розумна дівчинка, має хорошу і надійну підтримку з боку батьків, серед дітей користувалася популярністю. На початку роботи у воркшопах була дещо скутою та озиралася на оточення, особливо було помітно хвилювання, коли дівчинка привертала до себе багато уваги. Але попри це вона не втрачала інтерес до занять і була завжди достатньо активною. Заняття з музики, акторської майстерності та сценічна реалізація – виявилися для дитини найцікавішими. Там

вона змогла частково побороти свою сором'язливість, часто просила висловити власну думку та вела діалоги. Попрацювавши з мамою (відбулася консультація з психологом) – виявилось, що мама дуже старається заохочувати доньку до розкриття своєї унікальності, вільно спілкуватися та не боятися робити помилки. Це свого роду теж є важливим результатом проєкту, оскільки лише спільна співпраця батьків, спеціалістів і викладачів, здатні допомогти дитині долати внутрішні бар'єри.

Дівчинка А., 10 років, (нормотипова дитина). Дуже привітна, дружелюбна та кмітлива дитина. Спостерігаючи за нею, можна сміливо сказати, що цей проєкт таки допоміг не лише дітям з ООП, а й звичайним дітям. І ось чому. На початку занять Андріана помітно трималася лише знайомих їй дітей та мовчазно придивлялася до організаторів. Завдяки інтересу до малювання та ліпки вона змогла знайти підхід до дорослих і стала активно цікавитися їхньою думкою щодо своїх робіт. Андріана завойовувала серця викладачів своєю відкритістю і старанністю. Згодом поведінка дівчинки змінилася, і вона почала вже тілесно контактувати з дорослими на проєкті: сама підходила та обіймала, розповідала про свій настрій, демонструвала свої обновки. Дитина стала більш відкритою та потроху дозволила собі вийти зі своєї мушлі. Останні кілька днів воркшопу Андріану було не впізнати: вона сміливо бавилася з дітьми з ООП, вела діалоги з викладачами, грала у сценках. За час участі у проєкті ця дитина дійсно змінилася, хоча напевно, вона сама ще не до кінця розуміє наскільки вона обдарована і талановита. У неї все ще попереду.

Після проведення запланованих занять згідно графіку кіномистецького воркшопу, в дітей збільшився інтерес до навчання, зросла зосередженість, покращилася увага, пам'ять, мовлення.

Було помітно, що стабілізувався емоційний і психологічний стан дітей з обох груп, знизилася тривожність у дітей з ООП.

За відгуками вчителів нормотипових дітей, вони стали більш комфортно почуватися у школі, помітно зросла самооцінка, віра в себе та свої сили, вони стали частіше посміхатися й активніше відповідати на уроках. Варто відзначити, що в дітей значно підвищилася успішність і налагодилися стосунки з однокласниками та батьками. Ми отримали результати, які свідчать, що вплив методів арттерапії на

соціалізацію дітей з особливостями розвитку є беззаперечним і тим, який максимально екологічно та безпечно розкриває особистість дитини.

Висновки зазначено в анкеті спостереження (табл. 3):

Табл. 3 Воркшоп на основі арттерапії (приклад анкети спостереження)			
		До	Після
1.	Чи були заняття позитивним досвідом для дітей? Чи очікували їх діти?	На початку діти насторожено ставалися і до викладачів, і до запропонованої активності. Особливо це було помітно на прикладі дітей з ООП, які спілкувалися тільки з тими, кого добре знали.	Діти з нетерпінням чекали наступних занять, особливо коли дитина відчула той предмет, який був до душі.
2.	Що вони говорили про «них»?	Певний час діти придивлялися до викладачів, знімальної групи. Не завжди могли зрозуміти чи подобається їм запропоновані викладачем активність/вправа/гра.	Активно розповідали батькам, що на заняттях їм дуже подобається фантазувати, вигадувати цікаві історії, малювати, уявляти себе в казці та ліпити.
3.	Як змінювався їх фізичний та емоційний стан?	Діти були трохи втомлені, оскільки приходили вже після школи.	Діти стали більш активні, жваві, покращилася працездатність,

		Спостерігалась в'ялість, не завжди хотіли виконувати вправи, які пропонував викладач.	почали більше усміхатися і за відгуками батьків з нетерпінням поспішали на заняття.
4.	Чи відбулися зміни в самооцінці дітей?	У нормотипових дітей не було мрій, вони недооцінювали себе, часто спиралися на оцінку дорослого та чужу думку, мали комплекси та помітну скутість у тілі.	Підвищилася самооцінка, з'явилися мрії про майбутнє, та вони почали ними ділитися. Стали вільно висловлювати свою думку, приймали активну участь у руханках.
5.	Чи відбулися зміни у спілкуванні дітей з однокласниками, психологом, викладачами та батьками?	Були замкнутими, не спілкувалися з однолітками. Помітно нервували, коли треба було звернутися по допомогу до дорослого.	Стали більше часу приділяти один одному, допомагати у побутових речах, спілкуватися з усіма, хизуватися своїми малюнками та виробами. Проявляли інтерес до процесу зйомки фільму, роботи знімальної групи.

Діти в кадрі

Під час кіномистецького воркшопу «Зірки на Землі» велась документальна зйомка. Діти в кадрі завжди мають більш виграшну позицію ніж дорослі, бо поведуться природніше. Перед початком воркшопу групі дітей пояснили роль кожного члена знімальної групи.

Що цікаво, з першого дня зйомок діти майже не звертали увагу на те, що їх фільмують. Якщо у дітей виникали питання та інтерес до процесу – знімальна команда пояснювала принцип роботи камери та звукового обладнання. Особливу зацікавленість проявляли діти з особливими освітніми потребами, вони пробували себе у ролі оператора та як режисери спостерігали за процесом зйомок інших дітей через режисерський монітор. Нормотипових дітей більше цікавило бути в кадрі, тому дехто з них звертався до знімальної групи з проханням допомогти їм зняти відео на їхні смартфони.

Висновки

Привернути увагу до життя дитини з особливостями розвитку, чие існування робить наше суспільство добрішим, більш толерантним, зрештою, просто нормальним людським суспільством – мета більшості соціальних ініціатив, на кшталт проєкту «Зірки на землі».

Кіномистецький воркшоп використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Творчий характер занять допомагає дитині відкривати в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої стосунки з людьми та світом. Велике значення має виявлення й розвиток у дітей здібностей: в одних – фізичної спритності, пластичності тіла та грації, в інших – музичності, у третіх – схильності до малювання чи ліпки.

Саме тому логічним буде рекомендувати звернути увагу на важливість того факту, що тільки творчий і системний характер, здійснення допомоги дітям в Україні дозволить підняти рівень та ефективність життя людей із психофізичними обмеженнями. Це, власне, і є новий підхід, у межах якого ми б хотіли бачити майбутнє вирішення проблем дітей із особливими освітніми потребами.

Перспективи подальшого використання розробленої методики.

На наш погляд, потребує подальшого дослідження і запровадження подібних арттерапевтичних методик – сфера інклюзії та соціалізація дітей і дорослих з ООП. Оскільки це індикатор розвитку сучасного суспільства та збагачення світового досвіду в цій проблематиці.

Далі наведені приклади воркшопів із кожного виду занять на проєкті з обов'язковим визначенням кінцевої мети кожного воркшопу.

Додатки

Додаток 1. Приклад опитувальника для батьків перед початком воркшопу.

ОПИТУВАЛЬНИК (АНКЕТА)

«Зірки на Землі: інклюзивний кіномистецький воркшоп»

Шановні батьки!

Ви та Ваші дітки стали частиною соціально-культурного проекту «Зірки на Землі».

Це проект, у складі якого розробка та проведення інклюзивного кіномистецького воркшопу для дітей, а також створення документального фільму з метою підвищення рівня соціальної адаптації та культурної інклюзії дітей з особливими освітніми потребами, а також підвищення видимості таких дітей в українському суспільстві.

Наша творча команда – викладачі зі сценарного та прикладного мистецтва, музики, акторської майстерності й анімації, психолог, асистенти та кінознімальна група – з нетерпінням очікуємо початку роботи.

Просимо Вас заповнити опитувальник, аби ми змогли ретельніше підготуватися до зустрічі й початку роботи з дітками та досягти найкращих результатів!

Проект реалізується кінокомпанією «Добранічфільм» у партнерстві з навчально-реабілітаційним центром «Джерело» за підтримки Українського культурного фонду.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____

2. Ім'я дитини, вік _____

3. Назвіть, будь ласка, сильні сторони Вашої дитини _____

4. Чи є у Вашої дитини досвід участі у мистецьких воркшопах?

- так
- ні

5. Вкажіть напрямок діяльності попередніх воркшопів

- живопис
- театр
- вокал
- хореографія
- кіно
- інше

6. Які навички отримала Ваша дитина під час участі у попередніх мистецьких воркшопах? _____

7. Чи одразу погодилася Ваша дитина брати участь у воркшопі «Зірки на Землі»?

- так
- ні

8. Якою Ви бачите мету участі вашої дитини в інклюзивному кіномистецькому воркшопі «Зірки на землі»? _____

9. Яких результатів Ви очікуєте від участі Вашої дитини у воркшопі «Зірки на землі»? _____

10. Вкажіть Ваші очікування від тренерів воркшопу «Зірки на землі»? _____

11. Які навички є пріоритетними для Вашої дитини, під час проведення воркшопу з акторської майстерності:

- соціалізація у мистецькому інклюзивному просторі
- загальні знання за напрямом театральне видовище
- історія театру
- акторські навички
- залучення до занять з акторської майстерності, як частини загальної роботи над кінцевим мистецьким продуктом «Мультфільм».

12. Які навички є пріоритетними для Вашої дитини під час проведення воркшопу з музики:

- базові знання про народні музичні інструменти різних куточків світу
- навички володіння музичними інструментами
- ритмічні заняття з ударними музичними інструментами
- робота в команді

13. Які навички є пріоритетними для Вашої дитини під час проведення воркшопу з анімації:

- вміння креативити та фантазувати
- вміння оживляти неживе
- командна співпраця
- навички роботи з технікою
- витримка, концентрація уваги
- делікатність, обережність у роботі

14. Які навички є пріоритетними для Вашої дитини під час проведення воркшопу зі сценарного мистецтва:

- навчитися працювати з власними фантазіями і скеровувати їх в одне русло
- специфіка створення сценарію
- написання казки
- уміння творити діалоги між персонажами

15. Які навички є пріоритетними для Вашої дитини під час проведення воркшопу з прикладного мистецтва, живопису:

- навчитися змальовувати
- навчитися малювати з уяви
- вивчення на практиці різних технік живопису
- вивчення на практиці різних технік ліплення з глини, пластиліну
- розвиток дрібної моторики

16. Яка форма надання навчальної інформації більш доступна для Вашої дитини:

- практичні заняття
- курс лекцій
- засвоєння нової інформації через арттерапію

17. Виберіть більш доступну форму проведення занять для Вашої дитини:

- робота у групі
- індивідуальна робота

18. Чи складно Вашій дитині навчатися / творити в команді з іншими дітками?

- так
- ні

19. Чи читаєте Ви з дитиною казки? Якщо так, то як часто? _____

20. Назвіть улюблені казки чи книжки Вашої дитини _____

21. Як розвинена уява у Вашої дитини? _____

22. Чи вигадує Ваша дитина казки або історії?

- так
- ні

23. Чи любить Ваша дитина фантазувати?

- так
- ні

24. Чи любить Ваша дитина малювати? Якщо так, то це зазвичай змальовування чи малювання з уяви? _____

25. Чи має Ваша дитина сенсорні особливості? Якщо так, то які саме _____

26. Чи є у Вашої дитини досвід участі у відеозйомках?

- так
- ні

27. Чи є у Вас побажання, уточнення, запитання до творчої команди проекту? Якщо так, то які саме? _____

Дякуємо за Ваші відповіді;)

Додаток 2. Приклад опитувальника після проведення воркшопу.

ОПИТУВАЛЬНИК (АНКЕТА)

«Зірки на Землі: інклюзивний кіномистецький воркшоп»

Шановні батьки!

Наша творча команда провела з Вашими дітками серію воркшопів зі сценарного та прикладного мистецтва, музики, акторської майстерності й анімації в рамках соціально-культурного проєкту «Зірки на Землі». Крім того, Ваші дітки взяли участь у зйомках документального фільму та створили мультфільм.

Просимо Вас заповнити опитувальник, аби ми змогли дізнатися, яких ми досягли результатів!

Проєкт реалізується кінокомпанією «Добранічфільм» у партнерстві з навчально-реабілітаційним центром «Джерело» за підтримки Українського культурного фонду.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____

2. Ім'я дитини, вік _____

3. Чи помітили Ви якісь зміни у Вашій дитині після участі у кіномистецькому воркшопі? Якщо так, то які саме? _____

4. Які, на Вашу думку, навички отримала Ваша дитина під час участі у кіномистецькому воркшопі «Зірки на Землі»? _____

5. Якої мети досягла Ваша дитина під час участі в кіномистецькому воркшопі «Зірки на Землі»? _____

6. Чи сподобалося Вашій дитині брати участь у кіномистецькому воркшопі «Зірки на Землі»?

- так
- ні

7. Чи задовольнили Ваші очікування тренери воркшопу «Зірки на Землі»:

- так
- ні

8. Які навички отримала Ваша дитина під час участі у воркшопі з акторської майстерності:

- соціалізація у мистецькому інклюзивному просторі
- загальні знання за напрямом театральне видовище та історія театру
- акторські навички
- залучення до занять з акторської майстерності, як частини загальної роботи над кінцевим мистецьким продуктом «Мультфільм».

9. Які навички отримала Ваша дитина під час участі у воркшопі з музики:

- базові знання про народні музичні інструменти різних куточків світу
- навички володіння музичними інструментами
- ритмічні заняття з ударними музичними інструментами
- робота в команді

10. Які навички отримала Ваша дитина під час участі у воркшопі з анімації:

- вміння креативити та фантазувати
- вміння оживляти неживе
- командна співпраця
- навички роботи з технікою
- витримка, концентрація уваги
- делікатність, обережність у роботі

11. Які навички отримала Ваша дитина під час участі у воркшопі зі сценарного мистецтва:

- навчилася працювати з власними фантазіями і скеровувати їх в одне русло

- специфіка створення сценарію
- участь у написанні казки
- уміння творити діалоги між персонажами

12. Які навички отримала Ваша дитина під час проведення воркшопу з прикладного мистецтва, живопису:

- навчилася змальовувати
- навчилася малювати з уяви
- вивчення на практиці різних технік живопису
- навчилася малювати ілюстрації
- вивчила на практиці різні техніки ліплення з глини, пластиліну
- розвиток дрібної моторики

13. Чи складно було Вашій дитині навчатися / творити в команді з іншими дітками?

- так
- ні

14. Чого не вистачило, на Вашу думку, Вашій дитині під час участі в інклюзивному кіномистецькому воркшопі «Зірки на Землі»? _____

15. Чи почала Ваша дитина більше фантазувати?

- так
- ні

16. Який предмет (предмети) найбільш зацікавив Вашу дитину?

- сценарна майстерність
- акторська майстерність
- прикладне мистецтво, живопис
- музика
- анімація

17. Який предмет (предмети) виявився найскладнішим для Вашої дитини?

- сценарна майстерність
- акторська майстерність
- прикладне мистецтво, живопис

- музика
- анімація

18. Чи зацікавилася Ваша дитина якимось мистецьким напрямком після участі у кіномистецькому воркшопі (наприклад, стала більше малювати, попросила записати до театрального гуртка тощо)?_____

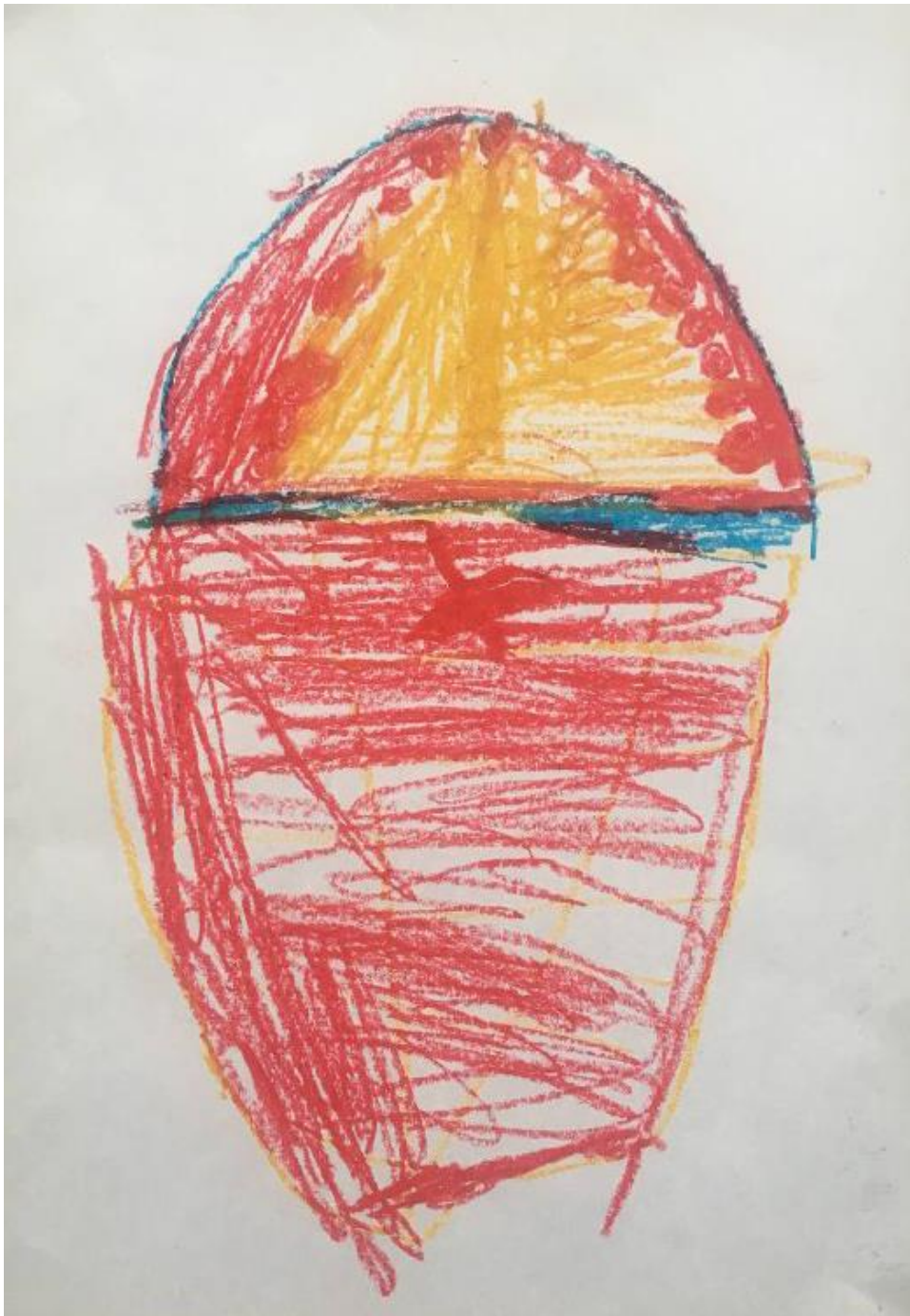
19. Чи сподобалося Вашій дитині брати участь у зйомках документального фільму?

- так
- ні

20. Оцініть воркшоп «Зірки на Землі» за 10-бальною шкалою:
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Дякуємо за Ваші відповіді;)

Додаток 3. Приклад психо-діагностичних малюнків дітей на початку (мал. 1), усередині (мал.2) та у кінціворкшопу (мал.3).

Мал.1. «Я і мій світ», дівчинка, 10 років. Синдром Дауна.

Мал.2. «Я», дівчинка, 10 років, Синдром Дауна.

Мал.3. «Мої почуття», дівчинка, 10 років, Синдром Дауна.

Про авторів

Світлана Рудюк – керівниця проекту, українська продюсерка, режисрека, сценариста. Членкиня Української кіноакадемії та Співки кінематографістів України. Веде активну кінематографічну роботу з 2016 року. Наразі на її рахунку дві повнометражні стрічки у якості сценаристки, одна – режисерки повнометражного фільму, п'ять – виконавчої продюсерки, чотири – генеральної продюсерки фільмів.

Має досвід реалізації соціальних проектів (була організаторкою благодійних проектів: допомога дітям-сиротам, культурно-мистецький захід – показ мод із дітьми з ментальними розладами, серія мистецьких майстер-класів для людей з інвалідністю тощо).

Анастасія Сімака – методична керівниця від центру «Джерело» має великий досвід роботи з дітьми з ООП.

Вона режисерка особливого театру «Золота молодь» при НРЦ «Джерело», учасниця численних міжнародних та українських майстер-класів, тренінгів з акторської майстерності, режисури, зокрема режисури особливих та інклюзивних театрів, сценарної майстерності, сценічного руху тощо.

Катерина Лещенко – тілесно-орієнтована психотерапевтка, засновниця і директорка Громадської організації «Берегиня» (робота з дітьми, жінками та людьми з інвалідністю із сільської місцевості у Полтавській області).

Організаторка творчої майстерні для дітей з інвалідністю і дітей позбавлених батьківської опіки.

Засновниця мінісадочки для дітей із порушеннями розвитку за методикою М.Монтессорі.

Сніжана Гусаревич - режисерка.

Закінчила Київський національний університет театру, кіно та телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого. У 2014 році під час Революції Гідності та сутичок на вул. Грушевського зняла перший документальний фільм «Незламний» про козака Михайла Гаврилюка, над яким знущався підрозділ «Беркут».

У 2019 – 2020 роках разом із «Добранічфільм» працювала над створенням фільму «Not alone» як режисерка. Стрічка розповідає про

життя безпритульних людей Спільноти взаємодопомоги «Емаус – Оселя».

Уляна Данилюк – викладачка з акторської майстерності. Художня керівниця дитячого інклюзивного театру «Perfeco in Kilaba». Керівниця ГО «Театральна спілка для дітей з інвалідністю». Актриса кіно.

Лауреатка Міжнародних театральних фестивалів. Отримала відзнаку від Міжнародного конкурсу «Талановиті діти України» за особистий внесок у розвиток дітей та молоді, надання їм можливості проявити свою індивідуальність, за високий професіоналізм у роботі та вагомий внесок у розвиток і збереження національного мистецтва.

Сергій Сидоренко – викладач із музики, музикант. Він є постійним учасником колективів Океану Ельзи, Тіни Кароль, Дмитра Монатика, Alyona Alyona, співпрацював з американськими артистами Jimmy Bosch, James Spaulding, Mitch Froman, Frenkie Vazques, Wayne Escoffery, Michael Dease, Andrew Gould, Curtis Fuller, Seamus Blake та ін.

Розробляє нові музичні інструменти з майстрами компанії Yamaha та інструменти для людей з інвалідністю.

Родіон Шуб – викладач з анімації, аніматор, власник студії Ridni. За чотири роки, поки існує його проєкт, основну увагу завжди приділяв художнім і соціальним ініціативам.

За плечима у нього – сотні воркшопів у різних містах України, масштабний проєкт «ReАнімація виборців» для студентів ПТУ з невеликих населених пунктів. А зараз Родіон працює над навчальними курсами для дітей, знайомлячи їх з особливостями створення анімаційних проєктів.

Христина Венгринюк – викладачка сценарного мистецтва, живопису. Письменниця, головна редакторка дитячого артвидавництва «Чорні Вівці», засновниця студії мистецтв для дітей «МонмАртр», де також навчаються діти з особливостями розвитку.

Христина часто проводить літературні зустрічі з дітьми, майстер-класи, де разом тренуються писати казки та вигадувати альтернативні кінцівки до відомих творів.

Олеся Возницька – викладачка з прикладного мистецтва. Співзасновниця майстерні авторської кераміки «Natura Ceramica» та першої дитячої майстерні ремесел, у якій дві групи дітей віком від 6 до 15 років навчалися ліпити з глини, як це робили у давнину їхні прадідусі та прабабусі.

Роботи подружжя Андрія й Олеси Возницьких беруть участь у багатьох вітчизняних виставках і присутні в численних приватних колекціях в Україні, Великій Британії, Бельгії, Сполучених Штатах Америки.